

Scott Turow

Getuigenverklaring

Vertaald door Janet Limonard,
Frank van der Knoop en Richard Kwakkel

2017 Prometheus Amsterdam

Voor Adriane

Oorspronkelijke titel *Testimony*

© 2017 Scott Turow

© 2017 Nederlandse vertaling Uitgeverij Prometheus en
Janet Limonard, Frank van der Knoop en Richard Kwakkel

Omslagontwerp Bart van den Tooren

Foto auteur Jeremy Lawson

Zetwerk Elgraphic bv, Vlaardingen

www.uitgeverijprometheus.nl

ISBN 978 90 446 3336 8

Resetten – 8 januari 2015

Op mijn vijftigste had ik besloten dat ik een nieuwe start wilde maken. Dat was geen vooropgezet plan, maar in de vier jaar daarna liet ik mijn huis, huwelijk, baan en uiteindelijk ook mijn land voor wat ze waren.

Deze keuzes werden door vrijwel iedereen die me na stond hetzij met paniek, hetzij met hoon ontvangen. Mijn zus dacht dat ik nog niet gekomen was van het kort na elkaar overlijden van onze ouders. Mijn partners op het advocatenkantoor dachten dat ik nog steeds moeite had met een leven buiten de schijnwerpers. Mijn ex deed het af als een langdurige midlifecrisis. En mijn zoons waren de ene keer verbijsterd en de andere keer woedend omdat hun onverstoorbare vader nu net zo wispelturig was als een puber, net nu zij zelf als volwassenen hun leven op orde kregen. Ik negeerde hen allemaal, want mijn leven was tegen een keiharde waarheid tot stilstand gekomen. Ondanks al mijn successen kon ik, als ik terugblikte, geen enkel moment noemen waarop ik me werkelijk op mijn gemak had gevoeld met wie ik was.

Mijn vlucht naar Nederland en het Internationaal Strafhof was misschien geen echte oplossing, maar het was de spreekwoordelijke deur die was opengegaan toen een andere werd gesloten. En in de deuropening stond zowaar Roger Clewey, een oude rechtenstudievriend.

‘Boom!’ schreeuwde hij, en om mij te begroeten baande hij zich een weg tussen de dozen door die de meeste vloerruimte van mijn hoekkantoor in beslag namen. Ik had al drie dagen met een prullenbak tussen mijn knieën gezeten en mijn pogingen om te vertrekken schoten niet erg op. Met ingang van 1 januari 2015 had ik mijn positie als partner van DeWitt Royster opgezegd, een kantoor waar ik veertien jaar lang had gewerkt als hoofd van de

afdeling witteboordencriminaliteit. Iemand met een wat roekelozer karakter zou binnen een paar uur alles ingepakt hebben, maar bij mij sloeg bij vrijwel alles de twijfel toe: wetboeken, snuisterijen van mijn bureau, foto's van mijn zoons op verschillende leeftijden plus tientallen plaquettes, pen-nensets en bonken kristal die ik, inmiddels een decennium geleden, had gekregen tijdens de vierjarige periode die ik had gewerkt als officier van justitie, de hoogste federaal aanklager hier in Kindle County. Toen ik me van mijn herinneringen had losgeweekt stond ik, overweldigd door emoties en vervlogen tijden, veertig verdiepingen naar beneden te staren naar de besneeuwde lappendeken van de Tri-Cities en de grijze streep van de rivier de Kindle, die was dichtgevroren in opnieuw zo'n beroerde winter in ons nieuwe klimaat met weerextremen.

'Ze zeggen dat je flink hebt gecasht,' zei Roger.

'Vertrokken voordat ze me eruit konden gooien, komt beter in de buurt.'

'Zij zien het anders. Alles goed met je zoons?'

'Voor zover ik weet. Pete is inmiddels verloofd.'

'Dat had je al verwacht,' zei Roger geheel naar waarheid. 'En hoe staat het met j uw privéleven?' vroeg hij. 'Geniet je nog steeds van posthuwelijkse orgi n?'

'Die heb ik achter me gelaten,' zei ik. Dat antwoord kwam me beter uit dan vertellen dat ik daar nooit echt aan was begonnen.

Roger en ik hadden elkaar meer dan dertig jaar geleden op de Easton Law School ontmoet. Na onze studie had Rog een baan gekregen bij de buitenlandse dienst, waar hij als juridisch medewerker voor diverse ambassades werkte. Een tijd lang dacht ik te weten waar hij mee bezig was. Daarna volgden opdrachten in brandhaarden als de Balkan, Afghanistan en Irak, waar hij dingen moest doen die hij niet met mij kon bespreken. Na verloop van tijd nam ik als vanzelfsprekend aan dat hij een spion was, hoewel me nooit duidelijk is geworden voor welke instantie hij werkte. Onlangs zei hij dat hij weer bij de buitenlandse dienst zat, hoewel ik betwijfel of je, als je een diplomatieke dekmantel hebt gebruikt, daar ooit vanaf komt. Hij had de gewoonte om onaangekondigd in Kindle County op te duiken, waarbij hij op miraculeuze wijze altijd scheen te weten wanneer ik ook in de stad was. Later realiseerde ik me dat daar waarschijnlijk meer achter zat dan puur geluk.

'En wat nu?' vroeg hij.

'God mag het weten. Ik denk dat ik mezelf een jaar zomer cadeau doe en de zon achternaga. Zwemmen, trektochten maken, elke dag sporten, oude

vrienden bezoeken, bij zonsondergang in de buitenlucht eten en dan 's avonds de boeken lezen die ik altijd al had willen lezen.'

'In je eentje?'

'Om te beginnen. Misschien ontmoet ik wel iemand onderweg. En ik weet zeker dat de jongens wel een paar tripjes samen met me willen maken, als de bestemming maar aantrekkelijk genoeg is. En ik betaal.'

'Wil je weten wat ik denk?'

'Dat ga je me sowieso wel vertellen.'

'Binnen een maand voel je je verschrikkelijk eenzaam en verveel je je – een sombere Nederlander die zich afvraagt wat de fuck hij heeft gedaan.'

Ik haalde mijn schouders op. Ik was er vrij zeker van dat ik het er beter vanaf zou brengen dan hij zei.

'Daar komt bij,' zei Roger, 'dat ik een geweldig aanbod voor je heb. Heb je Olivier nog gesproken de laatste paar uur?'

Olivier Cayat was ook een studiegenoot van ons. Tijdens onze studie was hij veel meer met Roger opgetrokken dan met mij, maar een jaar of tien geleden was hij vanuit Montreal naar Kindle County gekomen om samen met mij een Canadese zakenman te verdedigen die een ongelooflijke fantasie aan de dag had gelegd bij het leegtrekken van zijn onderneming. We hadden de rechtszaak verloren, maar onze vriendschap was veel hechter geworden. Niet lang geleden was Olivier in een dwaze midlifegril in zijn eentje naar Nederland vertrokken, waarvandaan hij telkens berichten stuurde dat hij er erg gelukkig was.

'Olivier beweert dat je zijn berichten al een week negeert,' zei Roger.

Aan het eind van het jaar had ik een automatisch antwoord gemaakt voor de voice- en e-mailberichten van onze firma met de boodschap dat ik er vanaf 1 januari niet meer zou werken en de berichten niet meer regelmatig zou checken, wat inhield dat ik er helemaal niet meer naar had omgekeken, in elk geval niet in die eerste week. Ik dacht dat het beter was om zoiets cold turkey te doen. Maar goed, terwijl Roger toekeek draaide ik me om naar de computer achter me en tikte wat heen en weer op het toetsenbord totdat ik de eerste van, wat later bleek, vier e-mails van Olivier had gevonden, te beginnen op nieuwjaarsdag.

'*Mon ami*,' stond er, 'bel me alsjeblieft. Ik moet iets met je bespreken wat je waarschijnlijk wel zal aanstaan.'

Ik draaide me weer om naar Roger.

'Help me eens, Rog. Waar werkt Olivier ook alweer in Nederland?'

‘Bij het International Criminal Court, het ICC, ofwel het Internationaal Strafhof in Den Haag. Dat is een permanent tribunaal voor oorlogsmisdaden. Hij is daar een van de beste aanklagers, maar H  l  ne wil dat hij terugkomt naar Amerika.’ Roger laste een veelbetekenende pauze in en zei toen: ‘Olivier denkt dat jij de juiste man bent om hem te vervangen.’

Ik liet het even bezinken en vroeg toen: ‘Dus jouw geweldige idee is dat ik maar weer aanklager moet worden?’ Ik was in 1997 door puur toeval verkozen tot beste officier van justitie in Kindle County, voornamelijk omdat onze bejaarde senator, die de aanbeveling deed bij het Witte Huis, dan niet tussen twee andere kandidaten hoefde te kiezen – beiden politieke zwaargewichten die elkaar niet konden luchten of zien. Ik was toen bijna twaalf jaar werkzaam op het Parket als aanklager, waaronder twee jaar als eerste assistent-aanklager, de hoogste plaatsvervanger. Maar op mijn zevenendertigste was ik eigenlijk nog tien jaar te jong voor die verantwoordelijkheid, en maandenlang moest ik elke ochtend mijn angst onderdrukken dat ik er een puinhoop van zou maken. Na verloop van tijd kreeg ik het gevoel dat ik de allerleukste baan had die een jurist maar kon hebben – opwindend, uitdagend en met verstrekkende gevolgen. Niettemin zei ik tegen Roger dat ik geen zin had om een stap terug te doen. Die Griekse filosoof had gelijk toen hij zei dat je niet twee keer in dezelfde rivier kunt stappen.

‘Nee, nee,’ zei hij. ‘Dit is iets heel anders. Ze vervolgen daar wreedheden die op grote schaal zijn gepleegd. Genocide. Etnische zuiveringen. En verminkingen, verkrachtingen en martelingen als oorlogsinstrument. Dat soort dingen.’

‘Rog, ik weet geen bal van dat soort zaken.’

‘Wat een bullshit. Het draait allemaal om getuigen, documenten en forensisch onderzoek, alleen op grotere schaal. De misdaden zijn gruwelijk. Maar bewijs is bewijs.’

Hij schoof een doos opzij, liet zich in een leunstoel vallen en ging weer net zo tegen me tekeer als hij al dertig jaar deed. Tegenwoordig hing zijn broek onder zijn buik en bestond zijn haar uit een krullend grijs hoefijzer met een paar van die ongetemde, gênante sprieten die recht op uit zijn glimmende schedel omhoogstaken. Hij zag eruit als een blanke welgestelde man van middelbare leeftijd die al twintig jaar lang hetzelfde pak droeg, alsof het te volks was om je druk te maken om je uiterlijk. Zijn stevige, dure schoenen waren sinds hij ze had gekocht niet meer gepoetst. En ik vroeg me af of hij meer dan twee of drie stropdassen bezat. Het was gewoon een uniform dat

hij elke ochtend aantrok. Hij speelde voor een team met onopvallende sterren.

‘En Rog, waarom moet jij Oliviers klusjes opknappen? Heb je er soms zelf belang bij?’

‘Een beetje,’ zei hij. ‘Er wordt daar een zaak behandeld die de regering van de Verenigde Staten echt niet in verkeerde handen wil zien vallen.’

‘Wat voor soort zaak?’

‘Weet je waar Bosnië ligt?’ vroeg hij.

‘Ten oosten van alle plaatsen waar ik ooit ben geweest.’

‘In 2004 was er een vluchtelingenkamp buiten Tuzla met allemaal Roma.’

‘Zigeuners?’

‘Als we niet politiek correct doen, ja.’

‘Oké, een paar zigeuners, dus,’ zei ik.

‘Vierhonderd. Allemaal vermoord.’

‘Tegelijk?’

‘Dat zeggen ze wel.’

‘Door?’

Roger aarzelde. ‘Daar worden de verhalen nogal ondoorzichtig.’

‘Oké. En in 2004... is de oorlog in Bosnië dan voorbij?’

‘O, ja. Al jaren. Met de Akkoorden van Dayton is daar in 1995 een eind aan gemaakt. Negen jaar later maakten Serviërs, Kroaten en Bosniakken, de moslims dus, elkaar nog maar zelden een kopje kleiner. En de NAVO was er om ervoor te zorgen dat het verdrag werd nageleefd. Daarbij hebben ze massa's wapens in beslag genomen en op de oorlogsmisdadigers gejaagd die ze in Den Haag voor het gerecht wilden slepen. De krijgsmacht van de NAVO telde ongeveer achttienhonderd Amerikaanse manschappen in een serie kampen dicht bij Tuzla.’

‘Met andere woorden: dicht bij de zigeuners.’

‘Heel dichtbij. Op een paar kilometer.’

‘En waarom zou een stel Amerikaanse snotneuzen, die daar zijn om de vrede te bewaren, vierhonderd zigeuners willen vermoorden?’

‘Dat hebben ze niet gedaan. Daar steek ik mijn hand voor in het vuur.’

‘Wie dan wel?’

‘Weet je, om vierhonderd mensen in één keer om te brengen is heel wat vuurkracht nodig. Dat beperkt de lijst met verdachten. Waarschijnlijk waren het Servische paramilitairen. Misschien losgeslagen agenten. Misschien de georganiseerde misdaad. In die tijd liep er van alles rond. Ook een paar

overgebleven jihadi's, die oorspronkelijk in Bosnië waren om de Bosnische moslims tegen de Serviërs te beschermen.'

'Dat klinkt niet alsof het Amerikaanse leger zich zorgen moet maken.'

'Dat is te kort door de bocht. We komen nu op diplomatiek en politiek terrein.'

Ik kreunde in een reflex. Politiek en gerechtelijke vervolging waren geen goede combinatie.

'Het ICC,' zei Roger, 'is opgericht met steun van de meeste leden van de Verenigde Naties, inclusief de vs. Clinton heeft het verdrag in 2000 ondertekend, maar de Bushjes vonden het een vreselijk slecht idee, vooral Dick Cheney, die waarschijnlijk bang was dat hij vervolgd zou worden voor het toestaan van waterboarden. In 2002 kondigde Bush aan dat hij het ICC-verdrag wilde opzeggen.'

'Kan dat? Opzeggen?'

'Denk je dat dat er iets toe doet? De Republikeinen, die de meerderheid hadden in het Congres, namen de American Service-Members' Protection Act aan, waarmee ze eigenlijk zeiden: als jullie proberen onze soldaten te berechten, dan vallen we jullie kloteland binnen en nemen we onze jongens en meisjes weer mee naar huis.'

'Letterlijk?'

'Ik geloof niet dat ze het woord "kloteland" hebben gebruikt. Maar verder is het een redelijk accurate weergave van die wet. In West-Europa noemen ze die de "Invasie van Den Haag-wet".'

'Je zegt dus eigenlijk dat wij, de vs, Nederland de oorlog verklaren als het ICC Amerikaanse soldaten aanklaagt.'

'Laten we zeggen dat het risico bestaat op ernstige meningsverschillen met onze naaste bondgenoten. Het idee alleen al bezorgt hele afdelingen van de ministeries van Buitenlandse Zaken en Defensie hartkloppingen.'

'Is dat de reden dat deze zaak na elf jaar nog steeds niet is afgehandeld? Omdat mensen zoals jij de boel proberen te belemmeren?'

'Voor de goede orde: ten eerste,' zei Roger met een kokette grijns, 'maak ik bezwaar tegen het woord "belemmeren". We hebben alleen onze zienswijze uitgelegd aan de verschillende instanties. En wij waren echt niet de enigen die zorgden voor vertraging. Roma-organisaties hebben zelf ook jarenlang geen onderzoek ingesteld omdat de enige overlevende zich onder zijn bed had verstopt en druk bezig was zeven kleuren stront uit zijn broek te wassen. En als ik eerlijk ben vind ik dat we dit godvergeten gedoe nog lang niet

genoeg hebben belemmerd. De aanklagers van het ICC vroegen een paar weken geleden bij datzelfde ICC een officieel onderzoek aan, voornamelijk omdat geflipte Roma-activisten maar bleven roeptoeteren: “Hoe kan het dat vierhonderd mensen worden afgeslacht en dat niemand wil weten hoe het zit?”

‘Sorry, Rog, maar dat lijkt me een heel goeie vraag.’

Roger trok even met zijn schouder. Hij was het er eigenlijk wel mee eens. Aan de andere kant: hij moest zijn werk doen.

‘En wat bedoel je met “Roma-activisten”?’ vroeg ik.

‘Wat weet je van de Roma?’ vroeg hij.

Ik keek naar boven naar de fluorescerende panelen van het plafond in mijn kantoor en besloot eerlijk antwoord te geven: ‘Vrijwel niets.’

‘Het is geen wedstrijd die je graag wilt winnen, maar zelfs als je rekening houdt met de genocide op de Armenen, de Koerden en natuurlijk de joden, dan is er waarschijnlijk geen andere groep blanken op aarde die in het afgelopen millennium zo vaak als shit behandeld is als de Roma.’ Roger schoof naar voren en zei zachtjes: ‘Eigenlijk zijn zij de nikkers van Europa.’ Hij bedoelde de manier waarop ze waren behandeld. ‘In Roemenië zijn ze vierhonderd jaar lang als slaven gebruikt. Wist je dat?’

‘Zigeuners?’

‘Dat is altijd al zo geweest. Hitler heeft geprobeerd hen uit te roeien. Er zijn negentigduizend Roma uit Kosovo weggevlucht. En een paar jaar geleden schopte Sarkozy er een paar duizend Frankrijk uit. Iedereen, van Athene tot Oslo, heeft een gloeiende hekel aan zigeuners.’

‘Het zijn dieven, of niet?’

‘Bedoel je alle zigeuners?’

‘Nee, niet alle, maar net genoeg om een bloedhekel aan hen te krijgen.’

‘Inderdaad, net genoeg. Zakkenrollers, bedriegers, creditcardfraudeurs, bendes van kinderen, autodieven, nepbedelaars. De zigeunerkaravaan rijdt door de stad en plotseling is er een heleboel shit verdwenen. Het oude verhaal. Aan de andere kant kunnen ze nauwelijks werk krijgen of een school vinden voor hun kinderen, dus God mag weten hoe dat gaat aflopen.’

‘Oké,’ zei ik, ‘nu heb ik dus medelijden met zigeuners, maar ik zie nog geen hoofdrol voor me weggelegd in dit drama.’

‘Nog even geduld,’ zei hij. ‘Het ICC staat ambivalent tegenover de vs. Ze hebben een hekel aan ons omdat we niet meedoen, maar op de lange termijn hebben ze ons nodig. Een dergelijke instelling krijgt nooit een solide basis

zonder de steun van het machtigste land ter wereld. Dus maken ze ons liever niet zó kwaad dat het niet meer goed te maken is. Dat betekent dat er veel in achterkamertjes wordt geregeld.

‘En met “in achterkamertjes” bedoel je tussen Olivier en jou?’

‘Het betekent dat wij de boodschappenjongens zijn voor onze chefs. Maar na weken heen en weer praten lijkt het iedereen het beste om het ICC-onderzoek onder leiding van een ervaren Amerikaanse aanklager te laten uitvoeren.’

‘Een soort van speciale aanklager?’

‘Een soort van. Maar zonder een dergelijke officiële functiebenaming. Het moet de juiste persoon zijn. Geen lulletje rozenwater. Iemand die zij én wij respecteren. Voor ons betekent het dat we iemand met grote kwaliteiten en een puntgave reputatie zoeken, mocht een of andere ongelikte beer in het Congres een wereldcrisis willen beginnen omdat het ICC een onderzoek is gestart.’

‘En dan heb je het over mij?’ zei ik, met oprecht ongeloof. ‘De man met een ingebouwd kogelvrij vest?’

‘In DC heb je bij beide partijen nog heel veel fans, Boom.’

Hij overdreef om me stroop om de mond te smeren. Ik kon destijds goed opschieten met de officier van justitie toen ze nog hulpofficier van justitie was, en in mijn studietijd heb ik een vriend gehad die nu de republikeinse senator is voor Kentucky.

‘Zeg eens, Rog, is er al iets over gepubliceerd?’

‘Waarschijnlijk niet. De grote kranten hebben het nog niet opgepakt, er is alleen een paar keer op blogs iets over geschreven. Medestanders van de Roma hebben geprobeerd de boel op te rakelen, maar de moordpartij is oud nieuws, en zonder echte slechteriken blijft het een mager artikel. Geen enkel probleem voor ons.’

‘Hoelang gaat dat onderzoek duren?’

Hij stak zijn hand op om duidelijk te maken dat hij geen idee had, maar hij gaf toe dat dit soort zaken vaak traag werd verwerkt. ‘Maar daardoor is een zaak bij het ICC net een bus. De mensen stappen in en uit. Als je er genoeg van hebt, ga je weg.’

Ik legde een vinger op mijn mond en dacht na.

‘Wacht even,’ zei Roger. ‘Ik heb het Nederlandse gedeelte nog niet eens gepromoot. Ik dacht dat jij dat hele rootsgedoe wel geweldig zou vinden. Je bent nooit echt in Nederland geweest, of wel?’

‘Nee,’ zei ik. ‘Mijn familie wilde nooit terug.’ Ooit moest ik Roger een keer de langere, ingewikkelder versie van mijn familieachtergrond vertellen, maar daar was het nu niet het moment voor.

Ik ging achterover in mijn stoel zitten en deed mijn best er als een echte jurist uit te zien, alle angels en voetklemmen te bekijken en ondertussen Roger kritisch op te nemen. De competitieve kant van onze relatie hield in dat hij nooit het achterste van zijn tong zou laten zien. Maar door onze tientallen jaren durende vriendschap wist hij dat ik het een interessante baan zou vinden. Ik had mijn baan hier dan wel opgezegd, maar toch ik voelde ook dat ik nog niet klaar was met het juridische wereldje. Ik vond dat een rechtspraktijk niet goed samenging met kapitalisme, maar ik genoot nog steeds van het werk in de advocatuur en voelde me meteen aangetrokken tot het idee om mijn vak in het buitenland uit te oefenen.

‘Luister, Rog. We vergeten het feit dat jij een baan verkoopt die je niet eens mag aanbieden. Olivier en zijn mensen moeten hun zegje ook nog doen. Maar het is duidelijk dat jij je ene vriend bij het Hof door een andere wilt vervangen. Ik ga niet eens met Den Haag bellen tenzij jij me in de ogen kijkt en me ronduit zegt dat ik mijn gang kan gaan, waar de spaanders ook mogen vallen.’

Roger boog zich weer naar voren en ik zag zijn zachte ogen, diep verzonken in de trieste wallen van zijn ouder wordende vlees.

‘Waar Jezus ze ook maar naartoe gooit,’ zei hij.